

En introduksjon til Profråd karriereservice

Profråd karriereservice er et test- og refleksjonsverktøy for karriererådgivere som bistår skoleelever, studenter og voksne i endring og omstilling til bevisstgjøring og refleksjon i karrierevalg. Nettbasert kartlegging, samtaler og bruk av Norsk Yrkesfinner bidrar til et sikrere karrierevalg.

OSKAR SOLBERG startet arbeidet med å legge grunnlaget for det som skulle bli Profråd karriereservice i 1987. Siden den gang har verktøyet vært i kontinuerlig utvikling. I dag eies den nettbaserte versjonen av verktøyet av Management Synergy, som også har ansvar for brukerstøtte og salg av verktøyet. NTNU VIDERE, som tilbyr kurs og fleksible studier for personer i jobb, har sertifiseringskurset i Profråd karriereservice i sin portefølje. Kursholderne har sin tilknytning til Institutt for voksnes læring og rådgivningsvitenskap ved NTNU.

EN PROFRÅD-KARTLEGGING blir karriererådgiver og veisøker i fellesskap enig om å gjennomføre. Karriererådgiveren sender en invitasjon via e-post til veisøkeren som gjennomfører kartleggingen på nett. Veisøkeren kan underveis ta pauser i utfyllingen. Når alle spørsmål er besvart vil veisøker få en oversikt over sine resultat på skjermen. Karriererådgiveren ser på sin Profråd-konto at veisøkeren har fullført kartleggingen og kan skrive ut en veilederutgave av resultatene. Denne er mer utfyllende enn oversikten veisøkeren fikk se i etterkant av utfyllingen. Til neste møte skriver karriererådgiveren ut to eksemplarer av veilederutgaven slik at begge har tilgang til lik informasjon. Sammen går karriererådgiver og veisøker gjennom resultatene, samtaler om dem og avkrefter eller bekrefter disse.

TESTKRITIKK er et relevant begrep knyttet til bruk av kartleggingsverktøy. Å sikre etisk bruk av kartleggingsverktøyet er viktig. Dette handler blant annet om hvordan og hvorfor man velger Profråd karriereservice som kartleggingsverktøy og hvordan man tolker og kommuniserer resultatene til veisøker. Veiledningssamtalen er essensiell for å gjøre veisøker oppmerksom på at resultatene ikke er et fasitsvar. Konteksten veisøker var i da han fylte ut må tas i betraktning ved tolkning av resultatet. Veisøkere kan se på resultatet som et fasitsvar og dette kan føre til feiltolkning og videre til feilvalg.

ULIKE YRKESGRUPPER gjennomfører kurset. Felles for kursdeltakerne er at de bistår mennesker med rådgivning og veiledning i karrierevalg og endrings- og omstillingsprosesser. Kursdeltakerne er ofte karriererådgivere fra offentlig og privat sektor (NAV, karrieresentre og attføringsbransjen), lærere, skolerådgivere, studieveiledere, sosionomer, HR- og

personalkonsulenter, eller studenter med interesse for veiledning og rådgivning.

ULIKE VEISØKERE har ulike utfordringer. Elever og studenter står overfor utdannings- og yrkesvalg, og kan trenge bistand i denne prosessen. Voksne står ofte også overfor de samme valgene. Noen har endret interessenmønster og ønsker mer bevissthet rundt egen kompetanse for å stake ut en ny kurs. Enkelte opplever nedbemanning eller permittering, og andre må endre retning av helsemessige årsaker.

VEISØKERNE får gjennom kartleggingen og veiledningssamtalen tilgang til ny informasjon og større bevissthet om seg selv. Dette handler om å utforske og reflektere rundt sitt eget resultat. Viktige elementer er utvikling av selvinnsikt og dømmekraft, økt yrkeslivsinnsikt og -kunnskap, samt trening i å legge meningsfulle karriereplaner. Veiledningssamtalen er obligatorisk, nettopp for å legge til rette for dette.

TRE UTGAVER av Profråd karriereservice har derfor blitt tilpasset ulike veisøkere. Én for elever i ungdomsskolen, én for elever på videregående skole og én for voksne.

SOLBERGS INTERESSETEST (SIT) er første del i alle tre utgavene. Veisøker svarer på 189 spørsmål knyttet til egen interesse for ulike yrkestitler, hvilke aktiviteter veisøker gjør og hvordan veisøker selv vurderer egen kompetanse på ulike områder. Ut i fra svarene blir en interesseprofil og en tobokstavskode dannet. Denne gir en indikasjon på hvilke områder i yrkeslivet veisøkeren kan finne seg til rette, men er likevel ikke et fasitsvar! I utgaven for ungdomsskolen svarer veisøkeren på 154 spørsmål. Veisøkeren vurderer ikke egen kompetanse, fordi yngre elever ofte har lite arbeidserfaring, og dermed lite grunnlag for vurdering av egen kompetanse.

VEISØKERENS INTERESSEPROFIL består av syv søyler dannet ut fra veisøkerens svar på spørsmålene i SIT. De syv søylene representerer hver sin type i Solbergs typelære; Praktisk-teknisk type (P), Naturfaglig type (T1), Kultur- og samfunnsfaglig type (T2), Kunstnerisk type (K), Sosial omsorgstype (S), Foretaksom type (F) og Ordenstypen (O) (Solberg, 2010).

VEISØKERENS TOBOKSTAVSKODE blir dannet ut fra de to høyeste søylene i veisøkerens interesseprofil, og blir på den måten en kombinasjon av to typer fra typelæren. Tobokstavskoden gir en indikasjon på hvor veisøker kan finne aktuelle yrker. Under veiledningssamtalen er tobokstavskoden gjenstand for forhandling. Å finne den riktige tobokstavskoden er nødvendig fordi denne brukes som utgangspunkt for videre gjennomgang av resultatene. Tobokstavskoden kan også sammenlignes opp mot tilsvarende koder for yrkestitler i Norsk Yrkesfinner.

SPØRRESKJEMA OG MINITESTER følger etter Solbergs interestetest. En helhetlig kartlegging bidrar til at veisøker kan bli kjent med ulike sider av seg selv. Det som videre skiller de tre utgavene fra hverandre er hvilke spørreskjema og minitester som blir brukt.

EVNER OG ANLEGG er et spørreskjema som finnes i alle utgavene. Ved rangering av 21 evner og anlegg på en skala fra 0-6 blir veisøkerens fremtidige preferanser for bruk av egne evner og anlegg kartlagt. Dette er ikke en evnetest, men veisøkerens egen vurdering av hvilke evner og anlegg han ønsker å bruke (Solberg, 2010).

VALG AV VERDIER er også et spørreskjema som finnes i alle utgavene. Ved rangering av 16 jobbverdier på en skala fra 0-6 kartlegges jobbverdiene veisøkeren ser på som viktige i et fremtidig arbeidsmiljø. Kartlegging av verdier er grunnleggende i karriererådgivning fordi trivsel på arbeidsplassen kan bli påvirket av om veisøkeren jobber i tråd med sine egne verdier. I tillegg kan jobbverdier være bestemmende eller motiverende for handling i jobbsammenheng (Stray, 2011; Zunker, 2011).

I VEILEDNINGSSAMTALEN letes det etter samsvar mellom svarene i de to første spørreskjemaene og tobokstavskoden fra SIT. Målet er å fremme refleksjon hos veisøker for å undersøke i hvilken grad ønsket bruk av evner og anlegg og jobbverdier stemmer med tobokstavskoden veisøker og karriererådgiver i fellesskap har kommet frem til. I Profråd karriereservice er det interessant å se på graden av kongruens i veisøkerens resultat (Solberg, 2004).

BESLUTNINGSGRUNDLAG er en minitest som finnes i alle tre utgavene, men spørsmålene er tilpasset henholdsvis til voksne og ungdommer. I voksenutgaven kan en ut fra åtte spørsmål danne et bilde av i hvor stor grad veisøker er sikker og/eller usikker på videre valg for utdanning og yrke. I utgavene for ungdomsskolen og for videregående skole stilles 19 spørsmål som søker å finne svar på i hvor stor grad veisøkeren har et avklart karrierevalg, i hvor stor grad han er usikker og hvilken tilknytning han har til hjemstedet eller familiens yrkestradisjon. Minitesten legger grunnlaget for samtale om hva veisøkeren er sikker eller usikker på med hensyn

til sin karriere og sitt karrierevalg (Solberg, 2010).

BESLUTNINGSSSTIL er også en minitest og finnes i alle utgavene. Ved å svare på 15 spørsmål avdekkes det i hvor stor grad veisøkeren bruker tre ulike beslutningsstiler, rasjonell stil, avhengig stil eller intuitiv stil (Solberg, 2010). Bevissthet om hvilke valgstrategier han bruker i ulike situasjoner, samt å få tilgang på de som brukes lite, kan være et resultat av denne gjennomgangen.

SELVKONTROLLERENDE HOLDNING finnes i voksenutgaven og i utgaven for videregående skole. Minitesten kartlegger gjennom 16 spørsmål veisøkerens evne til å observere og kontrollere sitt uttrykk sosialt og mellommenneskelig. Veisøkerens svar gir en skåre på et kontinuum fra 0-16. Skåren gir uttrykk for om veisøker har høy eller lav grad av selvkontrollerende holdning. Spørreskjemaet er ment som grunnlag for refleksjon over egen uttrykksmåte i fremtidige arbeidsmiljø. Solberg er her inspirert av Mark Snyders begrep «self-monitoring». (Gangestad & Snyder, 2000; Solberg, 2004).

SOLBERGS PROBLEMLISTE er et spørreskjema og finnes bare i ungdomsutgaven og i utgaven for videregående elever. Veisøkeren rangerer her 13 utsagn om skolen og skolearbeidet på en tredelt skala fra ikke problemfylt for veisøkeren til i stor grad et problem for veisøkeren. Skjemaet kan brukes til å fange opp problemfylte områder i skolehverdagen til veisøkeren. Dette kan være interessant med tanke på frafallsproblematikken i videregående skole.

SYN PÅ FREMTIDEN er et spørreskjema i ungdomsutgaven og i utgaven for videregående elever. Veisøkeren får spørsmålet om hvordan han ser på sine to første år i yrkeslivet. Han bes krysse av på en skala fra 0-6, der 6 er et sterkt optimistisk syn mens 0 betyr mangel på optimisme. Dette er et utgangspunkt for samtale og gir en indikasjon på hvordan veisøkeren opplever prosessen.

YRKESERFARINGER er den eneste delen av kartleggingsverktøyet der veisøkeren selv skriver med egne ord, og finnes bare i utgaven for voksne. Veisøkeren beskrive ned sine positive og negative yrkeserfaringer. Dette kan være et godt utgangspunkt for samtale om trivselsfaktorer og yrkesvalg i veiledningssamtalen (Solberg, 2004).

JOBB- OG UTDANNINGSØNSKER stiller veisøkeren ni spørsmål om fremtidige planer for jobb og utdanning. Spørreskjemaet finnes bare i voksenutgaven, og gir en oversikt over hvilke jobb- eller utdanningsplaner veisøkeren har nå eller legger for fremtiden (Solberg, 2004).

AKTIV SØKEN ETTER INFORMASJON er et spørreskjema som bare finnes i voksenutgaven. Åtte spørsmål kartlegger hvordan veisøkeren har søkt etter informasjon og hvem veisøkeren har samtalt med.

DISKUSJON finnes også bare i voksenutgaven og er et spørreskjema som gjennom fem spørsmål kartlegger hvem veisøkeren har diskutert sin situasjon med.

SAMTALE MED INFORMASJONSRAÐGIVER finnes kun i ungdomsutgaven og i utgaven for videregående elever. Spørreskjemaet tar for seg tema veisøkeren kan ha snakket om hos skolerådgiveren.

NORSK YRKESFINNER kan tas fram når de ulike delene i resultatet er gjennomgått. Under veiledningen har det blitt åpnet opp for en vid utforskning av ulike sider ved veisøker. Til slutt kan det være aktuelt å rette fokus mot handling. Yrkesfinneren er et eget oppslagsverk som er utviklet til bruk sammen med SIT. De ulike kombinasjonene av tobokstavskodene har sine egne kapitler med en opplisting av yrker som passer til. Når tobokstavskoden er klar kan man bruke yrkesfinneren til å lete etter yrker som samsvarer med denne. Veisøkeren kan for eksempel få i oppgave å finne ut mer om noen utvalgte yrker til neste time. Norsk Yrkesfinner har blitt revidert flere ganger. Den 8. utgaven har fått flere yrkestitler, ny og leservennlig font godkjent av Norges dysleksiforbund og i tillegg er beskrivelsen av hver enkelt type i typelæren inkludert. Grunnlaget for utvalget av yrkene er basert på Norsk yrkesleksikon, SSB, vilbli.no og kjennskap til det norske arbeidsmarkedet.

STATISTIKKEN VISER at karriererådgiving er viktig. Dette gjelder både på individ- og samfunnsnivå. Frafall og feilvalg blant skoleelever er viktige årsaker til å bistå denne gruppen med karriererådgivning. SSB sine tall fra 2013 viser at gjennomstrømningen på videregående har holdt seg stabil de siste årene, noe som betyr at 30 prosent ikke oppnår formell kompetanse i løpet av fem år. Seks prosent av disse går fremdeles på videregående skole, syv prosent har gått opp til eksamen eller fagprøve uten å bestå og 17 prosent har droppet ut (SSB, 2013a). For den enkelte kan dette føre til stagnasjon og en følelse av å mislykkes. For samfunnet kan dette også på sikt bety økte kostnader i form av uføretrygd og høyere sykefravær. Forskning viser at om andelen som gjennomfører videregående opplæring øker med ti prosent, fra 70 til 80 prosent, kan samfunnsgevinsten bli 5,4 milliarder kroner (Falch, Johannesen & Strøm, 2009).

FEILVALG OG FRAFALL stopper ikke i videregående skole, men gjelder også for studenter. I følge tall fra SSB har 41 prosent av studentene ikke fullført en grad etter ti

år (SSB, 2012). Dette gir en anslagsvis samfunnsøkonomisk belastning på 6,5 milliarder kroner i året. NHO etterlyser mer ressurser lagt til veiledningstjenester. Kompetansedirektør i NHO, Are Turmo, legger vekt på at dagens karriereveiledning bør bli bedre og mer profesjonell (Kristiansen, 2013).

VOKSNE ARBEIDSTAKERE trenger også karriererådgivning. I følge tall fra NAV står mellom 800 000 og 900 000 yrkesaktive helt eller delvis utenfor arbeidslivet som følge av blant annet psykiske problemer og lidelser (NAV, 2013). I tillegg øker sykefraværet blant både menn og kvinner (SSB, 2013b). Eldrebølgen er også på vei. I 1950 var ratioen mellom yrkesaktive og pensjonister 7:1. I 2050 kan vi forvente en ratio på 2:1 (SSB, 2005). Dette betyr at vi må utnytte arbeidsstyrken og forvalte humankapitalen på en bærekraftig måte. Kartlegging gjennom Profråd karrierservice kan være med på å bidra til dette.

REFERANSER

- Falch, T., A. B. Johannesen & B. Strøm (2009): Kostnader av frafall i videregående opplæring. 08/09 Senter for økonomisk forskning AS
- Gangestad, S.W. & M. Snyder (2000): Self-monitoring: Appraisal and reappraisal. *Psychological Bulletin*, 126(4), 530-555
- Kristiansen, M.I. (2013): Student-fracfall koster 6,5 mrd i året. Lastet ned 14.06.13 fra <http://www.dn.no/talent/article2602128>. ece
- NAV (2013): Om arbeid og psykisk helse. Lastet ned 30.05.13 fra <http://www.nav.no/Helse/Arbeid+og+psykisk+helse/Om+Arbeid+og+psykisk+helse>
- NTB, (2011): 40 prosent angrer studievalg. Lastet ned 30.05.13 fra <http://e24.no/job/40-prosent-angrer-studievalg/20102799>
- Solberg, O. (2004): *Sentrale temaer i Profråd basert karriereservice*. Pedagogisk institutt/Discover Test Service
- Solberg, O. (2010): *Veisøk og veivalg: om karrierepsykologi og -veiledning*. Spikkestad: Discover Test Service
- SSB (2013a): Gjennomstrømning i videregående opplæring 2007-2012. Lastet ned 30.05.13 fra <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar>
- SSB (2013b): Sykefravær, 4. kvartal 2012. Lastet ned 30.05.13 fra <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/sykefratot/kvartal/2013-03-14#content>
- SSB (2012): Fire av ti studenter uten fullført grad. Lastet ned 30.05.2013 fra <http://www.ssb.no/hugjen/>
- SSB (2005): Flere pensjonister må forsørges av stadig færre yrkesaktive. Lastet ned 30.05.13 fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/flere-pensjonister-maa-forsorges-av-stadig-faerre-yrkesaktive>
- Stray, K.N. (2011): Veilederen som endringsagent. I T. F. Gravås & I. E. Gaarder (Red.), *Karriereveiledning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Zunker, V.G. (2012): *Career counseling: a holistic approach*. Brooks/Cole.

